

SUMMERSCHOOL 2022 VAN STICHTING THOMAS MORE & STICHTING CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Ieder mens draagt een naam

Iedere persoon draagt een naam, is uniek. Maar tegelijk is zij met die naam aanspreekbaar door anderen in een gemeenschappelijk leven. Dit is in enkele woorden de kern van wat het personalisme wordt genoemd. Het wordt het thema van de summer school van dit jaar.

De mens is geen geïsoleerd individu. Ons leven wordt gedragen door concrete verbanden en relaties: we zijn broer, zus, ouder, vriend, dokter, student, collega... Als persoon verkeren we in een steeds veranderlijke relatie tot anderen. Daarbij brengt de ik-jij-relatie ons onvermijdelijk in een setting van dialoog. Als persoon geef ik mezelf gestalte door telkens antwoorden te zoeken op het appèl dat uitgaat van de ander. Anderen maken ons tot wie we zijn. Juist binnen deze voortdurend wisselende verbanden komt onze vrijheid en creativiteit tot ontplooiing. De mens is een gemeenschapswezen, maar is nooit ondergeschikt aan een groter collectief of totaliteit. Iedere persoon heeft haar absolute individuele waarde. Uniek én verbonden.

De één bestaat niet zonder de ander

Het personalisme geeft een filosofische onderbouwing van de christelijke mensvisie waarbij de mens niet alleen een denkend of kennend subject is, maar ook een voelend, ervarend en handelend wezen. Denkers als Martin Buber, Romano Guardini, Emmanuel Levinas zien de mens als een vrije, creatieve en verantwoordelijke persoon die

leeft in verbondenheid met de ander, de wereld en met God.

Ook buiten de sfeer van religie bewijst deze mensvisie zijn waarde. “Allerlei gangbare onderscheidingen, zoals mens en wereld, geest en lichaam, denken en handelen, ik en ander, weten en geloven, enz., onderscheidingen die maar al te gauw tegenstellingen worden, verschijnen in het personalisme als *inclusieve relaties*: het één bestaat niet zonder het ander.” (Paul van Tongeren).¹

Ook politiek, recht en rechtvaardigheid worden gezien vanuit het perspectief van de verhouding van de enkele persoon *vis à vis* de persoon van de ander, nooit vanuit het perspectief van de persoon als deel van een anonieme totaliteit. Tegen het liberalisme verdedigt het personalisme de sociale natuur van de mens, tegen het communisme de

waardigheid van elk individu. “Juist in een tijd waarin de grote ideologieën aan hun eigen contradicties ten onder gaan, en waarin de filosofie zonder gène verbindingen durft te maken tussen elkaar voorheen uitsluitende stromingen, kan de vitaliteit van het personalisme opnieuw zichtbaar worden.” (Paul van Tongeren).

Summer school 'Ieder mens draagt een naam'.

Mens, persoon, personalisme

Spreekers	o.a prof. dr. Rudi te Velde, dr. Timo Slootweg
Aankomst	vrijdag 2 september 16.00 uur
Vertrek	zaterdag 3 september 16.00 uur
Locatie	Abdijhof Mariënkroon te Nieuwkuijk (nabij 's-Hertogenbosch)
Aanmelden	vóór 15 augustus via info@thomasmore.nl
Kosten	(incl. overnachting, diner, ontbijt, en lunch): studenten: 60 euro; alumni STM: 120 euro; overige belangstellenden: 195 euro.

¹ Recensie door Paul van Tongeren van het boek “Rechtvaardigheid, persoon en creativiteit: Personalisme in recht en politiek” (2020) door Timo Slootweg en Claudia Boutiliger, in: More nr. 112 (juni 2020), p. 4.

‘Ik zie wat ik allang geloof’

door Wilco Versteeg

Op de vlucht voor mijn op dat moment in het slop zittende proefschrift over oorlogsfotografie, maak ik in 2015 per trein een reis door Oekraïne. Op het Maidan-plein in Kiev zag ik hoe de sporen van de revolutie van 2014 met zorg worden bewaard: schilden waarmee burgers zich beschermen tegen politie en scherpschutters dienen als gedenktekens voor de gevallen. De opstand had een eind gemaakt aan een pro-Russische president, maar luidde tevens het begin in van de Russische annexatie van de Krim en van de oorlog in het Oosten van het uitgestrekte land.

Hoewel ik Oekraïne bezocht om me te laven aan de grootsheid van de Slavisch-Europese cultuur, bracht het me onbedoeld tot een gevalsstudie die het beste hoofdstuk van mijn proefschrift zou worden: het gebruik van fotografie door het inmiddels fameuze Azov-bataljon, bekend van het runensymbool van de wolfsangel. Het bracht mij tot de vraag hoe zo’n geharde en sterk nationalistische groep zich door middel van fotografie op sociale media in de markt zet.

In het sociale-mediagebruik van Azov vond ik de perfecte illustratie voor mijn onderzoek naar de rol en functie van oorlogsfotografie in sceptische tijden. Azov speelt, bewust of onbewust, precies in op een aantal tendensen die we allemaal herkennen: mensen zijn sceptisch geworden over de objectiviteit en neutraliteit van beelden; oorlog wordt minder zichtbaar doordat ze meer en meer op digitale wijze wordt gevoerd, maar ook door uitholling van de buitenlandjournalistiek; Europese journalisten zijn niet geneigd een positief licht te laten schijnen over een nationalistische groep. Gevolg: zo’n groep produceert zijn eigen beelden en houdt de distributie ervan in eigen hand. Ze creëert eigen kanalen om een specifieke achterban te bereiken, waarin ze meer geïnteresseerd is dan in het algemene publiek.

Ook in 2022 zien we deze dynamiek: niet alleen vanuit de gangen onder de Azovstal-fabriek, maar ook in het gebruik van sociale media door Zelensky, en evengoed in de beelden die uit Russische hoek tot ons komen. Deze democratisering van het gebruik van beelden, is tegelijk een verdere fragmentatie van de gedeelde ruimte die we voorheen de realiteit noemden.

De oorlog in Oekraïne toont ons de zwakte van fotografische beelden. Wij zijn voor onze kennis van het conflict deels afhankelijk van stilstaande en bewegende beelden. Vanaf een veilige afstand spreken we schande van barbaarse bombardementen en executies en kijken we vol bewondering naar gestes van menselijkheid in een ontmenselijkte context. Onze beeldafhankelijkheid is een bepalende eigenschap van de visuele cultuur: of het nu gaat om beelden van God of beelden van een oorlogsslachtoffer, we bevinden ons op afstand van een afgebeelde realiteit die ons verlangen of onze afschuw wekt. Beelden maken zichtbaar, maar ze zijn niet de werkelijkheid. Een icoon of een iconische foto verhullen eerder een realiteit waarvan de volheid te overweldigend is om in beeld of taal te vatten.

Het is ook maar zeer de vraag wát beelden zichtbaar maken en voor wie. De hedendaagse visuele cultuur kan niet begrepen worden zonder een fundamentele paradox: onze behoefte aan beelden van conflicten, rampen en oorlogen is even groot als ons scepsis ertegenover. Zonder beeld is de kans dat ‘nieuws’ ons raakt gering, maar tegelijk trekt de mogelijkheid tot fotomanipulatie en *fake news* een deken van ongeloof over alle beelden: ‘dit is vast in scène gezet, het lijkt net een film!’, was een vaak gehoorde reactie op beelden van 9/11.

De zeggingskracht van beelden wordt bepaald door de mate van onze scepsis.

De fotografie claimt de werkelijkheid te tonen zoals ze is, maar voor de omgang met beelden geldt de omkering van de stelling ‘ik geloof wat ik zie’, namelijk: ‘ik zie wat ik allang geloof’.

Beelden tonen niet alleen het conflict, maar zijn ook wapen én inzet van een conflict. In de oorlog zien we eenzelfde dynamiek, met als pervers voorbeeld de twijfels over de doden van Bucha: ze zouden er zijn neergelegd om de Russen zwart te maken. Tegelijk heeft de Oekraïense overheid uitgebreide persreizen naar het gebied georganiseerd om de lijken te laten fotograferen, in plaats van ze met gezwinde spoed een waardige laatste rustplaats te geven.

De rol en functie van fotografie krijgen we helder als we nadenken over momenten dat het beeld juist tekort schiet.

De Franse denker Georges Didi-Huberman probeert in zijn oeuvre de paradoxen en aporia van de visuele cultuur te doordenken. Hij biedt een uitweg uit ingegraven en vaak gemakkelijke stellingnames over het kijken naar beelden van menselijk lijden, zoals de compassiemoeheid (*compassion fatigue*) waar een grote blootstelling aan dergelijke beelden toe zou lijden, en het hardnekkige idee dat beelden de werkelijkheid tonen. We hebben ondanks alles beelden nodig, en ondanks alles zijn er beelden: *images malgré tout*. Het beeld is de werkelijkheid niet, maar is wel onderdeel van de werkelijkheid, vaak door puur toeval bewaard gebleven in de orkaan van de geschiedenis. In zijn zesdelige boekenreeks *L’œil de l’histoire* gebruikt Didi-Huberman de metafoer van het oog van de orkaan, waarin het windstil is. In dit windstille gedeelte maakt de fotografie, door middel van montages, allerlei verbindingen: dialectische relaties met tekst, getuigenis, materie, de geschiedenis.

De beelden die een conflict overleven,

vaak door toeval of menselijke naïviteit, zijn niet alleen een representatie van de geschiedenis, maar maken de geschiedenis. Het denken van Didi-Huberman vindt haar oorsprong in het schandaal van de Shoah. Op zes stiekem genomen foto's vanuit de gaskamer van Auschwitz na, is de massale vernietiging van Europese Joden, onzichtbaar gebleven. De Shoah toont niet alleen het failliet van de moderniteit, maar ook het falen van de fotografie en de utopische hoop dat radicale zichtbaarheid genocide kan stoppen of oorlogen kan verkorten. Inderdaad: staten en daders zijn als de

dood voor beelden, juist door hun boven-woordelijke zeggingskracht. Dit leidt er echter niet toe dat het moorden en onderdrukken stopt, maar dat de productie van beelden aan banden wordt gelegd of in eigen hand wordt genomen, en zelfs ingezet wordt als wapen: denk aan de vernedering van constante camerabewaking in gevangenschap, ongewilde portretfoto's voor executie, of de inzet van beelden in een strijd om het gelijk.

De fotografie schiet, juist als het er toe doet, tekort. En met dit tekort moeten we leren leven: toenemend ongelooft

in beelden is, zoals elk ongelooft, niet te remmen of terug te draaien met goedbedoelde initiatieven. Ook in een gesecculariseerde beeldcultuur blijft de noodzaak aan iconoclasmes groot, aan een weloverwogen scepticisme dat de waarde van beelden toetst zonder alle beelden verdacht te maken. Wij zijn als klanten in de *supermarket of images* die, in de overvloed van beelden die om aandacht vragen, keuzes moeten maken: waarom kijken, waarnaar kijken, waarom niet wegglijden?

ROMEREIS APRIL 2022

Een levenservaring rijker

Een Romereis met de Stichting Thomas More is geen toeristische reis. Er worden plaatsen bezocht waar een toerist niet gauw komt en er wordt gesproken met mensen die je op een stedentrip niet zou ontmoeten. Ook dit jaar bracht Stichting Thomas More opnieuw een grote groep studenten naar de Eeuwige Stad. In het centrum van een wereldkerk met haar eeuwenoud religieus, intellectueel en esthetisch erfgoed, ontdekten 37 studenten van verschillende universiteiten en disciplines hoe kennis, religie en kunst voortdurend met elkaar in interactie zijn. Ervaren Romekenners voerden de groep of deelgroepjes langs bekende en vooral minder bekende cultuurschatten. Er werden bezoeken afgelegd aan Curie-departementen, religieuze orden en kerkelijke bewegingen,

en er werd op allerlei plaatsen in gesprek gegaan met Nederlanders die in Rome een bijzonder verhaal hebben.

Een groots event was de conferentie die plaatsvond op de Belgische ambassade en georganiseerd was naar aanleiding van de 500ste sterfdag van paus Adrianus VI, de eerste en enige paus uit de Lage Landen. Zondagochtend was er de Eucharistieviering in de Friezenkerk en aansluitend woonden de studenten het *Angelus* bij van paus Franciscus.

Een reis van zes dagen is veel te kort om een wereldstad als Rome te leren kennen, maar met alle belevenissen lang genoeg om het idee te krijgen dat je er al weken bent en een levenservaring rijker bent.

Inmiddels is de werving voor het nieuwe collegejaar gestart. Kent u jonge

mensen uit uw omgeving die graag verder denken dan de eigen horizon, maak ze attent op het bijzondere studieprogramma van stichting Thomas More! Zie: thomasmore.nl/studenten.

Michel Bronzwaer

De mens is meer dan zijn gezicht

Elkaar ontmoeten, niet via een scherm, maar fysiek. Dat hebben we de afgelopen jaren het meest gemist. Dat geldt voor de studenten van ons studieprogramma, ons academisch netwerk, alle mensen die ons een warm hart toedragen en voor onszelf. De afgelopen maanden konden ontmoetingen gelukkig weer fysiek doorgaan. Voor velen een weerzien, voor mijzelf een kennismaking. De hele mens zien is anders dan alleen kijken naar een hoofd op een scherm. Bij mensen die ik inschatte als ongeveer mijn lengte bleek ik er een halve meter naast te zitten, en iemand die ik alleen kende met warrig haar en ik daardoor een dito outfit toedichtte, bleek van het jasje-dasje te zijn. Wat wel overeenkwam met de indruk die ik kreeg via het scherm, was dat ik ook live te maken had met wijze mensen, mooie mensen, mensen waarmee je al pratend meteen een laag dieper gaat dan met iemand die je 'zomaar' ontmoet. We delen meer dan alleen een belangstelling voor de katholieke intellectuele traditie.

Op onze Romereis ging die stap dieper als vanzelf. We kenden elkaar nauwelijks, maar spraken met elkaar over zaken van de ziel. Prachtig. Ook ontmoetingen in Nederland gingen al snel die kant op. Ik merkte het bij de twee samenkomsten in mei in Tilburg. Daar kon dit jaar weer het gezamenlijke symposium plaatsvinden van de Adelbertvereniging, het Thijmgenootschap en onze Stichting, met onder andere een prachtige bijdrage van Denker des Vaderlands, prof. Paul van Tongeren. Een week later was er de expertmeeting voor ons academisch netwerk, met inleidingen die tot denken aanzetten van prof. Bruni uit Rome en prof. Paul van Geest. Dertig wetenschappers van verschillende disciplines gingen met elkaar in gesprek. Gesproken werd over strategieën die waarden gedreven organisaties nodig hebben om hun oorspronkelijke inspiratie vast te houden en over Augustinus' scherpzinnige inzichten over waarden in het economisch verkeer. Het

blijft verwonderlijk om te ervaren hoe je met mensen die je voorheen niet kende ineens een gesprek hebt over diepere motivaties in het werkzame leven.

Bruni was eveneens te gast op een meeting van jonge professionals die met dezelfde vragen bezig zijn: vanuit welke inspiraties werk ik en hoe hou ik in de context van werk en persoonlijk leven mijn motivatie vast? Het *Young Professionals Programma* is een initiatief van Socires en Stichting Thomas More, waarbij jonge werkenden in gesprek gaan met elkaar en met invloedrijke personen uit het maatschappelijke- of het bedrijfsleven. Gesprekken over het katholiek sociaal gedachtegoed en over de wijze waarop hieraan in het persoonlijke en werkende leven vorm kan worden gegeven.

Luigino Bruni sprak met de jongeren onder meer over *The Economy of Francesco*, dat op basis van de pauselijke encyclieken *Laudato Si'* en *Fratelli Tutti* aanstuurt op een duurzame, solidaire en inclusieve economische vernieuwing. Vervolgens gingen de deelnemers onder leiding van dr. Edwin van der Zande (Titus Brandsma Instituut) het gesprek aan over wat een 'goed leven' voor hen betekent.

Ten slotte kijken we terug op de terugkomdag in juni met de studenten die het afgelopen jaar ons studieprogramma gevolgd hebben. Zij sluiten hun jaar bij ons af. We hopen velen van hen te blijven ontmoeten bij een van de programma's die de Stichting aanbiedt voor afgestudeerden en bij de activiteiten van onze Alumniboard.

Wie weet lukt het de komende maanden om ook u als More lezer te ontmoeten bij de summer school, op de alumnidag, bij een lezing of een symposium. Ik zeg u in ieder geval heel veel dank voor uw trouwe steun aan het werk van onze Stichting.

Carlien Geelkerken
Directeur Stichting Thomas More

COLOFON

More is een uitgave van Stichting Thomas More en wordt toegezonden aan donateurs en belangstellenden. Voor het aanvragen van een gratis abonnement kunt u een bericht sturen naar het secretariaat: info@thomasmore.nl.

Stichting Thomas More, voorheen Radboudstichting, vormt een netwerk van op mens en maatschappij betrokken hoger opgeleiden: kritisch reflecterende mannen en vrouwen die boven de horizon van hun studie en beroep weten uit te stijgen.

Velen in het netwerk weten zich gesteund door de rijke en veelkleurige katholieke traditie, die hen helpt bij het scherp stellen van de fundamentele vragen waarmee zij in hun persoonlijk, professioneel en maatschappelijk leven worden geconfronteerd.

Stichting Thomas More heeft de ANBI-status, d.w.z. is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor haar activiteiten is zij geheel afhankelijk van bijdragen en schenkingen van particulieren en organisaties. Ook u kunt ons helpen en dat kan op een voor u fiscaal aantrekkelijke manier. Kijk voor meer informatie op onze website.

Adres	Van der Does de Willeboissingel 12 5211 CB 's-Hertogenbosch
Telefoon	073 – 657 90 17
Internetadres	www.thomasmore.nl
E-mail	info@thomasmore.nl
IBAN	NL03 RABO 0344 8952 38, t.n.v. Stichting Thomas More
BIC code	RABONL2U
Redactie	Michel Bronzwaer Inge Merks
Druk en ontwerp	Dekkers van Gerwen

Voor dit drukwerk is gebruik gemaakt van Cradle to Cradle gecertificeerde materialen.

Infinite Paper Product
www.dekkersvangerwen.nl

Stichting Thomas More